

COLLOQUIA RUSSICA

Series I, Vol. II

PRZEMYŚL I ZIEMIA PRZEMYSKA W STREFIE WPŁYWÓW RUSKICH X – POŁOWA XIV W.

pod red. Vitalija Nagirnego i Tomasza Pudłockiego

Kraków 2013

Recenzja:
Prof. Michał Parczewski, Prof. Martin Homza

Redakcja i korekta:
Magdalena Frączek, Paweł Glinka, Halina Poslavska (Галина Пославська)

Projekt okładki: Barbara Żurek

© Copyright by Uniwersytet Jagielloński
© Copyright by Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”

Publikacja wydana ze środków przeznaczonych na działalność statutową Wydziału
Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-62261-71-0

Projekt okładki:

Skład i łamanie:
Studio Poligraficzne Dorota Słomińska
Kraków, tel. 602 677 488

Druk i oprawa:
Poligrafia Salezjańska
ul. Michała Bałuckiego 8, 30-318 Kraków; tel. 12 266-40-00

Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”
z siedzibą w Instytucie Historii UJ
ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków
www.iagellonica.com.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Ярослав Погоральський, Роман Миська, Віталій Ляска, <i>Верхньодністерське Підгір'я у X–XIV ст.</i>	11
Edyta Anna Marek, <i>Wczesnośredniowieczne cmentarzyska chrześcijańskie z grobami podpływowymi z terytorium Polski południowo-wschodniej i Ukrainy Zachodniej — problematyka występowania</i>	33
Олександр Головко, <i>Похід київського князя Володимира на „Перемышль, Червен и ины грады” 981 р. і проблема початку політичних відносин між Польщею та Руссю (кінець X – перша третина XI ст.)</i>	39
Ryszard Grzesik, <i>Mściśław, przybrany ojciec św. Władysława, czyli co Kronika węgiersko-polska wie o Rusi Halickiej</i>	49
Ярослав Погоральський, <i>До локалізації деяких літописних пунктів Перемишльської землі</i>	57
Михаил Юрасов, <i>Роль Перемишля в борьбе Владимира Ярославича за возвращение Галича (1189–1190)</i>	67
Віталій Нагірний, <i>Русско-венгерская встреча в Санюке 1205 года</i>	79
Marta Font, <i>Перемышль в политике венгерских королей в раннее средневековье</i>	87
Мирослав Волощук, <i>Terra Praemiziensi in Regno Hungariae в XIII веке. Хронология проблемы</i>	101
Володимир Петегірич, <i>Битва під Ярославом 1245 року: археологічний коментар до літописної розповіді</i>	113
Андрій Федорук, <i>Ярославська битва 1245 року: реконструкція вирішального зіткнення у боротьбі за „галицьку спадщину</i>	125
Дюра Гарді, <i>Руські та угорські джерела про Ростислава Михайловича в Ярославській битві або до питання про історію лицарської культури</i>	145
Леонтій Войтович, <i>Перемишльський князь Лев Данилович</i>	151
Norbert Mika, <i>Polityka czeska kniazia Lwa Daniłowicza. Z dziejów stosunków rusko-czeskich w drugiej połowie XIII wieku</i>	163
Andrzej Janeczek, <i>Gmina prawa niemieckiego w przedlokacyjnym Przemyślu — we mgle wątpliwości i sporów badawczych</i>	183
Станіслав Срока, <i>Середньовічний Бардіїв — приклад етнічної коєзистенції</i>	203
Informacja o autorach	215

Ярослав Погоральський,
Роман Миська,
Віталій Ляска
(Львів)

ВЕРХНЬОДНІСТЕРСЬКЕ ПІДГІР'Я У X–XIV СТ.

На основі аналізу актуального стану археологічних досліджень Верхньодністерського Підгір'я здійснено спробу охарактеризувати окремі елементи матеріальної культури його населення, місце археологічних пам'яток, розташованих на цій території, у контексті адміністративно-територіальної організації регіону, системи комунікації, соціально-економічного укладу середньовічної Русі. Вказано також на значення цієї території у складі як Перемишльської землі, так і Русі загалом, пов'язане із солеварінням і проходженням шляхів до Угорщини через карпатські перевали. У досліджуваному регіоні знаходилися чотири руські волості — Самбірська, Дрогобицька, Стрийська і Жидачівська. Реконструкція їхніх меж на підставі пізньосередньовічного актового матеріалу дає змогу пов'язати городища Верхнього Подністер'я із конкретними волостями. Картографування пам'яток показало, що найбільша концентрація укріплених поселень спостерігається у Дрогобицькій волості, а також гірській частині Самбірської. Незважаючи на значну кількість городищ, ступінь їхнього дослідження є незначним; серед краще вивчених можна виокремити Солонсько, Ступницю, Кавське I, Жидачів, Модричі I (Тептюж), Стебник, а в суміжній гірській частині — Урич (Тустань), Спас, Верхнє Синьовидне II. Ці городища у середньовіччі слугували племянними центрами, княжими (державними) замками і сторожовими фортецями, боярськими (шляхетськими) дворами-садибами та монастирями. Водночас тут виявлено незначну кількість середньовічних селищ, які відомі виключно за матеріалами розвідок. Окремої уваги заслуговують численні середньовічні монастирі, відомі з писемних джерел кінця XIV — першої половини XV ст., виникнення частини з яких можна пов'язувати з княжою добою.

Басейн Верхнього Дністра в XI–XIV ст. був складовою частиною Перемишльської землі¹. Гірськими хребтами Карпат, біля витоків Дністра та його правих приток,

¹ В.А. Рудий, *Перемишльська земля (IX – середина XIV ст.)*, Тернопіль 2003, с. 37–39, рис. 1.

проходив кордон Русі з Угорщиною, які були поєднані мережею шляхів, що вели через перевали. У підгірській смузі Подністер'я також зосереджені солеварні промисли, що посідали одне з чільних місць в економіці Галицького князівства². Незважаючи на ці та інші фактори, історія краю практично не знайшла відображення на сторінках руських літописів, за винятком уривчастих згадок про Удеч (Зудеч, Жидачів), Браневичеву Ріль (?) і монастир у Синевидську (Синьовидному). Тому на перше місце у вивченні цього регіону в добу середньовіччя виходить археологія, дані якої підтверджують, що Верхньодністерське Підгір'я в добу Русі було густонаселеною областю з розвинутою системою городищ, селищ і монастирів, розгалуженою мережею комунікацій.

Нижче спробуємо презентувати загальний стан вивчення регіону, показати його місце в системі Перемишльської землі й дати характеристику пам'яток, які найкраще відображають тенденції розвитку матеріальної та духовної культури населення цієї території в X–XIV ст.

Деякі середньовічні пам'ятки Правобережжя Верхнього Дністра були відомі дослідникам ще на початку XX ст. (Стебник, Кавсько, Спас, Грозьова, Тур'є)³. У 1930-х рр. значний внесок у виявлення і початок археологічного вивчення городищ княжої доби зробив Володимир Кобільник⁴. У другій половині XX ст. відзначимо розвідкові дослідження на середньовічних об'єктах, які проводили Вітольд Ауліх, Олексій Ратич, Павел Раппопорт, Роман Чайка, Михайло Рожко, Віталій Конопля та інші, внаслідок яких були виявлені нові археологічні пам'ятки, встановлено чи уточнено хронологію вже відомих городищ, зроблено перші кроки до вивчення планувальної структури, забудови і соціального змісту укріплених поселень. Ширшу систематичну дослідницьку діяльність у 1980–1990-х рр. у регіоні здійснювали експедиції Верхньодністрянської слов'яно-руської експедиції під загальним керівництвом Ореста Корчинського за участю Володимира Шишака, Олега Осаульчука, Михайла Филипчука. У результаті цих робіт вперше здійснено топогеодезичну зйомку багатьох городищ та проведено дослідження різного ступеня масштабності з розкопками валів і укріплених майданчиків. Це дало змогу вивчити конструктивні деталі окремих оборонних ліній, а також внести уточнення в датування пам'яток⁵.

Безперечно, одним із наймасштабніших дослідницьких проєктів у Верхньодністерському регіоні були дослідження Тустані наприкінці 1970-х – на початку

² Б. Грабовецький, *Солеварні промисли Прикарпаття в період Київської Русі*, в: *Київська Русь: культура, традиції*, Київ 1982, с. 35–38; Я. Ісаєвич, *Солеваріння в Дрогобичі та його околицях у XVI–XVIII ст.*, „Дрогобицький краєзнавчий збірник”, вип. 7, 2003, с. 109–110.

³ V. Janusz, *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej*, Lwów 1918, s. 107, 222, 223.

⁴ В. Кобільник, *З археологічних дослідів на Бойківщині за рік 1931 і 1932*, „Літопис Бойківщини”, Р. 3, 1933, ч. 2, с. 3–31; його ж, *З археології Бойківщини*, „Літопис Бойківщини”, Р. 4, 1934, ч. 3, с. 20–22; Р. 4, 1934, ч. 4, с. 11–12; Р. 5, 1935, ч. 6, с. 21–22; Р. 6, 1936, ч. 7, с. 4–5; Р. 7, 1937, ч. 9, с. 75.

⁵ Бібліографію див.: А.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, „Дрогобич”, 2010, с. 87–125.

1990-х рр., проведені М. Рожком⁶, продовжені в 2007–2009 рр. авторами цієї статті⁷. Починаючи з 2010 р., експедиція Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка під керівництвом авторів даної публікації проводить археологічні розкопки на городищі Модричі I під Дрогобичем.

Навіть короткий огляд історії досліджень вказує на нерівномірність обстеження регіону, на різний ступінь вивчення археологічних пам'яток, що, безперечно, позначилося на їх функціональній та хронологічній інтерпретації.

Ведучи мову про хронологію пам'яток Верхньодністерського Підгір'я у княжу добу, потрібно підкреслити, що часові межі функціонування багатьох із них є доволі умовними та широкими. Передусім, така ситуація пов'язана найчастіше з поверхневим обстеженням пам'яток, з відсутністю чи незначною кількістю датувального матеріалу (насамперед, кераміки), виявленого під час шурфувань. Попри те, серед масиву археологічних пам'яток досліджуваного регіону можна виокремити декілька укріплених пунктів, що мають досить вузьке датування і тим самим дають можливість здійснити спробу періодизації формування та розвитку поселенських структур на цих теренах. Окрім того, основою для розробки періодизаційних схем може бути планувальна структура городищ, яка змінювалася в процесі тих чи інших суспільно-політичних трансформацій⁸.

Перший з етапів умовно можна окреслити як „племінний” з огляду на державотворчі процеси на теренах Подністер'я, які низка українських і російських дослідників пов'язує з карпатськими (східними) хорватами⁹. Основу територіальної організації цього племінного об'єднання становили городища „полісного типу”¹⁰, планувальна структура яких характеризується багаторядними лініями оборони, що охоплюють значну за площею територію.

До числа названих укріплень відносимо городище X – початку XI ст. в Солонському. Пам'ятка займає мисоподібне підвищення, оточене болотистими заплавами р. Тисмениці та її безіменної притоки. Центральна площа городища складається з двох ділянок. Перший і другий оборонні рубежі у вигляді валів та ровів обмежують округлу в плані ділянку площею 2,4 га. Третя лінія укріплень з півдня, заходу

⁶ М.Ф. Рожко, *Тустань — давньоруська наскельна фортеця*, Київ 1996, 240 с.

⁷ Р. Миська, Я. Погоральський, *Нові дослідження археологічного комплексу Тустані*, в: *Фортеця: збірник заповідника „Тустань”*, кн. 2, Львів 2012, с. 21–41.

⁸ Б.О. Тимошук, *Давньоруська Буковина (X – перша половина XIV ст.)*, Київ 1982, с. 192–193; J. Polecki, *Wczesnośredniowieczne grody plemienne i państwowe w polskiej części Karpat Zachodnich*, w: *Wczesne średniowiecze w Karpatach polskich*, red. J. Gancarski, Krosno 2006, s. 198.

⁹ Б.О. Тимошук, *Східні хорвати*, „Матеріали та дослідження з археології Прикарпаття та Волині”, вип. 6, 1995, с. 214–218; О. Овчинников, *Східні хорвати на карті Європи*, „Археологічні студії”, вип. 1, 2000, с. 152–162; Л. Войтович, *Карпатські хорвати в етнополітичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього середньовіччя*, в: *Україна в Центрально-Східній Європі*, Київ вип. 4, 2004, с. 105–132; А.В. Майоров, *Великая Хорватия: этногенез и ранняя история славян Прикарпатского региона*, Санкт-Петербург 2006, с. 155–173; М. Филипчук, *Державотворчі процеси в Українському Прикарпатті у VIII–X ст.*, „Вісник Інституту археології АНУ імені І. Франка”, вип. 1, 2006, с. 58–70.

¹⁰ Детальніше див.: М. Филипчук, *Генезис прикарпатських городищ VIII–X ст. з позицій полісної структури суспільства (Постановка проблеми)*, в: *Еволюція розвитку слов'янських градів VIII–XIV ст. у передгір'ї Карпат і Татр*, Львів 1994, с. 9–11.

і півночі проходить паралельно до двох попередніх, а зі сходу трохи відходить від них, відділяючи другу ділянку, площа якої разом з першою становить 12,8 га. З напільного, східного, боку городище захищають ще три вали та рови, які разом з ярами, балками та болотами творять суцільну систему перешкод. Загальна площа території, охопленої укріпленнями, сягає 18 га. Між другою та третьою оборонними лініями зафіксовано поверхневі сліди споруд, що збереглися у вигляді так званих западин. На місці однієї з них виявлено заглиблене житло X – початку XI ст. з піччю-кам'яною у північно-західному куті котлована. Поруч з городищем, на лівому березі безіменного потоку, знаходиться селище-супутник¹¹.

Аналоги планувальній структурі та забудові Солонського городища зустрічаються на синхронних укріплених пам'ятках Українського Прикарпаття, зокрема у Пліснеську¹², Крилосі (Галичі)¹³, Стільському¹⁴, Рокитному¹⁵ та інших. Складні городища округлої форми з концентричними лініями валів (так званого ходліковського типу) відомі також на території Малопольщі (Ходлік, Гуців)¹⁶. Значна площа території, яку охоплювали укріплення Солонська, є показником, що свідчить про функціонування цього городища в племінний час. Для порівняння, практично всі добре датовані городища в польській частині Західних Карпат, які займають площу понад 5 га, належать до передп'ястівського періоду¹⁷.

Припускаємо, що занепад Солонського городища, як і інших укріплених пам'яток райковецької культури на території Прикарпаття, потрібно пов'язувати з походами великого князя київського Володимира Святославовича на терени Прикарпаття та Волині в 981 та 992/993 р.¹⁸ Уже на початку 990-х рр. князь Всеволод Володимирович отримав від свого батька в уділ Волинь¹⁹ і, можливо, контролював Прикарпаття. Проте в літописі немає жодної інформації про приналежність цих

¹¹ М. Филипчук, *Дослідження городищ у Верхньому Подністров'ї*, „Львівський археологічний вісник”, вип. 1, 1999, с. 75–78.

¹² М. Филипчук, *Структура Пліснеського археологічного комплексу в слов'янський та давньоруський час*, „Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка”, вип. 4, 2009, с. 5–7.

¹³ Б.П. Томенчук, *Три періоди розвитку історичної топографії давнього Галича*, в: *Етнокультурні процеси в Південно-Східній Європі в I тисячолітті н. е.*, Київ–Львів 1999, с. 300–301.

¹⁴ О. Корчинський, *Ранньосередньовічне місто на Верхньому Дністрі*, „Матеріали та дослідження з археології Прикарпаття та Волині”, вип. 12, 2008, с. 267–282.

¹⁵ В. Шишак, *Городище X–XI ст. в с. Рокитне на Львівщині*, в: *Еволюція розвитку слов'янських градів*, с. 43–44; Я. Погоральський, В. Ляска, Г. Вітвіцька, *Дослідження ранньосередньовічного городища Рокитне II на Розточчі*, „Археологічні дослідження Львівського університету”, вип. 13, 2010, с. 342–360.

¹⁶ М. Wojenka, *Wielkość i rozplanowanie utocnień wczesnośredniowiecznych grodzisk słowiańskich okresu plemiennego z ziem polskich*, w: *Wczesne średniowiecze w Karpatach polskich*, s. 291.

¹⁷ J. Poleski, *Wczesnośredniowieczne grody plemienne i państwowe w polskiej części Karpat Zachodnich*, w: *Wczesne średniowiecze w Karpatach polskich*, s. 198.

¹⁸ *Ипатьевская летопись*, в: *Полное Собрание Русских Летописей*, т. 2, Санкт-Петербург 1908, стб. 69, 106; А. Михайлина, *Хронологія та періодизація старожитностей райковецької культури*, „Археологічні студії”, вип. 1, 2000, с. 121–131; Б. Томенчук, *Археологія некрополів Галича і Галицької землі. Одержавлення. Християнізація*, Івано-Франківськ 2006, с. 14, 29; М. Филипчук, *Райковецька культура в українському Прикарпатті: хронологія і періодизація*, „Вісник Інституту археології ЛНУ імені І. Франка”, вип. 3, 2008, с. 90.

¹⁹ О.М. Рапов, *Княжеские владения на Руси в X – первой половине XIII в.*, Москва 1977, с. 37.

теренів до Волинського князівства-намісництва. Враховуючи загальне в той період послаблення контролю Києва у регіонах, Олександр Головка вважає, що у 1020-х рр. вплив князівської влади на колишніх хорватських землях звівся до мінімуму²⁰. Так чи інакше, можемо припускати, що до приходу Ростиславовичів на ці терени у 1084 р. Верхньодністерське Підгір'я переважно знаходилося під адміністративним управлінням волинських князів. Опосередковано про це свідчить виявлена у Ступниці печатка-булла Ігоря-Костянтина Ярославовича, волинського князя у 1054–1057 рр., про яку йтиметься нижче.

З XI ст. на Прикарпатті будують городища „бургівського типу” з одним (значно рідше двома — трьома) укріпленим майданчиком, які були княжими (державними) замками, боярськими садибами чи сторожовими фортецями²¹. Саме такий характер мають більшість городищ XI–XIV ст. у Верхньодністерському Підгір'ї. Як уже вище було вказано, хронологія городищ княжої доби цієї території розроблена дуже поверхнево і часто має широкі часові межі, іноді у датуванні можна зустріти хронологічне визначення „період Київської Русі” чи „княжа доба”, які здебільшого замінюють також позначенням „X–XIII ст.” чи „XI–XIII ст.” Зрозуміло, що такі хронологічні рамки не дають можливості провести характеристику пам'яток регіону в часовій динаміці. Окрім того, специфіка стану вивчення краю полягає в тому, що на цій території переважно відомі тільки городища, а селища чи могильники досліджувалися дуже спорадично. Більшість городищ, зважаючи на стан їхнього вивчення, охарактеризовані переважно в коротких публікаціях за матеріалами розвідок чи незначних за обсягом розкопок, а також відображені у кількох каталогах²². З огляду на те, що середньовічні пам'ятки Підгір'я комплексно не аналізувалися в контексті системи заселення, комунікацій, територіально-адміністративного устрою та соціально-економічного розвитку Галицької Русі, засередимо увагу саме на цих питаннях.

Картографування городищ (рис. 1) показує, що більшість із них зосереджені в кількох виразних групах, які ми пов'язуємо з волостями — адміністративно-територіальними одиницями на Русі. Беручи за основу галицькі латиномовні джерела другої половини XIV–XV ст., можна реконструювати адміністративно-територіальну організацію Верхньодністерського Підгір'я у княжу добу. Мова йде про тогочасний поділ на повіти („*districtus*”), рівнозначні руським міським округам — волостям, який фіксує максимальну наближеність їхніх кордонів до природного середовища та давньої структури заселення. На думку низки дослідників,

²⁰ О.Б. Головка, *Корона Данила Галицького. Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя*, Київ 2006, с. 106, 115.

²¹ Б.О. Тимошук, *Давньоруська Буковина*, с. 5–14.

²² О.О. Ратич, *Древньоруські археологічні пам'ятки на території західних областей УРСР*, Київ 1957; І.К. Свешніков, *Довідник з археології України. Львівська область*, Київ 1976; R. Liwoch, *Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi i z początków późnego średniowiecza na zachodniej Ukrainie (obwody: iwano-frankowski, lwowski i tarnopolski)*, „Materiały i sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, т. 24, 2003, s. 213–297; А.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, Дрогобич 2010 та ін.

повітова система другої половини XIV–XV ст. запозичена з руських часів²³, а отже мала тривалі та стабільні традиції існування й була адаптована до місцевого географічного та поселенського простору. Виразно це ілюструє надання 1376 р. Владиславом Опольським Буського повіту Яськові Кміті з формулюванням: „свій замок і місто Буськ із цілим його повітом, [...] так як він був означений із давна у своїх границях його найяснішими попередниками, князями Русі” („*castrum suum et oppidum Busko, cum toto eius districtu, [...] secundum quod antiquitus per serenissimos suos antecessores et duces Russie fuit limitatum*”)²⁴. Як зазначав Л. Ерліх, уряд, який пізньосередньовічні джерела окреслюють як „*pallatini*”, „*castellani*” чи „*burgrabii*”, потрібно ототожнювати з інститутом воєводи княжої доби, який стояв на чолі адміністративної одиниці — волості. За часів Владислава Опольського посада воєводи, який очолював адміністрацію повіту, зафіксована у Львові, Галичі, Перемишлі, Ярославі, Сяноку, Коломиї, Жидачеві, Самборі, Стрию, Городку²⁵.

Як бачимо, є достатньо аргументів для ототожнення меж пізньосередньовічних повітів Галицької Русі з територіально-просторовою організацією княжої доби. Ретроспективний метод дає підстави локалізувати в досліджуваному регіоні такі волості: Самбірську, Дрогобицьку, Стрийську, Жидачівську (рис. 1). Безперечно, немає джерельного підтвердження про формування цих волостей раніше XIV ст., а також синхронного функціонування у їхніх межах усіх відомих на сьогодні городищ. Однак наявність спадковості у територіальній організації, зв'язок цілих груп городищ із важливими шляхами й господарськими комплексами (солепромислами), їхня близькість одне до одного в межах груп та інші фактори дають підстави характеризувати пам'ятки цього типу саме в межах волостей (повітів)²⁶.

Самбірський повіт уперше зафіксований у 1375 р., коли Владислав Опольський надав шляхтичу Вроцлаву кілька сіл „*in districtu Samboriensi*”²⁷. Повіт був розташований у басейнах верхніх течій Дністра і Стрия, межуючи на заході з Перемишльським

²³ Т. Коструба, *Белз і Белзька земля від найдавніших часів до 1772 року*, Нью-Йорк–Торонто 1989, с. 85–113; А. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.*, Warszawa 1993, s. 128–141; теж, *Terytoria i grody Rusi Halickiej w świetle źródeł późnośredniowiecznych*, в: *Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції*, Львів 1993, с. 105–106; теж, *Granice a procesy osadnicze: średniowieczna Ruś Halicka w polu interferencji*, в: *Początki sąsiedztwa. Pogranicze etniczne polsko-rusko-słowackie*, Rzeszów 1996, s. 292–293; R. Szczygieł, *Od wołości do powiatu: przemiany podziałów terytorialnych Rusi Czerwonej w XIV–XVI wieku*, в: *Галицько-Волинська держава*, с. 9–11.

²⁴ *Archiwum ksiąg Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie*, т. 5, wyd. przez B. Gorczaka, Lwów 1897, nr 5, s. 4. Переклад за: Т. Коструба, *Белз і Белзька земля*, с. 106.

²⁵ L. Ehrlich, *Starostwa w Halickiem w stosunku do starostwa Lwowskiego w wiekach średnich (1350–1501)*, Lwów 1914, s. 20, 28, 34, 99, 119, 121.

²⁶ Про значення традицій у територіально-просторовій організації слов'ян наголосив Б. Тимошук, який відзначив, що межі Чорнівського гнізда поселень (VI–XIII ст.) на Буковині збігаються з пізньосередньовічними „хотарами” — територіальними границями сільської общини, зафіксованими у молдавських актах XIV–XV ст. (див.: Б.А. Тимошук, *Восточнославянская община VI–X вв. н. э.*, Москва 1990, с. 77–78).

²⁷ М. Грушевський, *Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західньої України*, в: „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”, Львів, т. 63, 1905, с. 3–4.

і Сяноцьким, на сході — Дрогобицьким і Стрийським повітами, а на північному сході — з Городоцьким повітом Львівської землі²⁸.

Центром волості був Самбір (сучасний Старий Самбір), розташований на лівому березі Дністра. У найстарішій частині міста (урочище Повалисько), вочевидь, знаходилось мисове городище княжої доби, з трьох боків захищене природними стрімкими схилами, глибокими ярами та потоками. З четвертого, напільного, боку характер імовірних штучних укріплень не вдалося простежити через щільну сучасну забудову цієї території²⁹. Окрім адміністративних функцій, Самбір виконував роль важливого церковного осередку. На користь цієї тези свідчить низка монастирів на околицях міста, про які мова піде нижче, та окрема Самбірська єпархія. Титул самбірського єпископа вперше фіксується у джерелах 1422 р., коли його носієм виступає Ілля, владики перемишльський та самбірський³⁰. У фальсифікатах грамот князя Льва Даниловича згадуються самбірські єпископи Авраам (1244 р.), Євфемій (1287, 1291 рр.) та Антоній (1291 р.), що опосередковано свідчить про генезу вказаної традиції ще з княжих часів³¹. З переліку 1407 р. дізнаємося про володіння самбірського владики, до яких входили „Strassewice, Babyna, Volkowicze, Manaster Świętego Spassa, Monasteria Szozan, Smolnicza et Lawrow Monaster sancti Onewrzego et alia omnia monasteria”³². Властиво, витоки цих надань потрібно датувати княжою добою, на що частково вказує текст грамоти 1422 р. („то єсть црковнѧ земля стго Спса по Лисичий Бродъ и за князя Льва и за князя Юрьѧ и за ины многихъ державецъ”)³³. Принагідно зазначимо, що, згідно результатів розкопок, монастирі в Лаврові та Спасі функціонували вже в XIII ст.³⁴.

Самбірська волость у середньовіччі мала важливе стратегічне значення, адже саме вздовж верхньої течії Дністра проходив шлях, який вів до Ужоцького перевалу в Карпатах. Зі Стрийсько-Сянської Верховини, окрім Дністра, беруть початок ріки Сян та Стрий, долини яких були основою транспортних магістралей. Функцію контролю та охорони окреслених шляхів було покладено на численні городища, зафіксовані на цій території. Характеризуючи оборонну архітектуру Самбірської волості, передусім потрібно звернути увагу на її нерівномірне і подекуди дуже узагальнене вивчення. Відомості про значну частку городищ базуються лише на результатах археологічних обстежень, деякі з них мають гіпотетичний характер, існування, хронологія та функціональне призначення яких потребує верифікації

²⁸ І. Крип'якевич, *Княжий Самбір і Самбірська волость*, „Літопис Бойківщини”, 1938, ч. 10, с. 32; P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa ruskiego i bełzkiego w XV wieku*, Lwów 1939, s. 315–316.

²⁹ М.Ф. Рожко, *Карпатські шляхи та їх оборона*, „Український історичний журнал”, 1990, № 10, с. 90.

³⁰ *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego w Łwowie w skutek fundacyi śp. Alexandra hr. Stadnickiego* [dalej: AGZ], t. 7, Lwów 1878, nr 32, s. 63–65.

³¹ Т. Коструба, *Самбірське єпископство в часах князя Льва*, в: *Літературно-науковий додаток „Нового часу”*, Львів 1939, ч. 15 (78), с. 3.

³² AGZ, t. 7, nr 26, s. 50–51.

³³ Там же, nr 32, s. 64.

³⁴ М.Ф. Рожко, *Оборонні укріплення Прикарпаття і Карпат*, в: М.Ф. Рожко, *Тустань — давньоруська наскельна фортеця*, с. 172, 180–182.

польовими дослідженнями (Вільшаник II, Комаровичі, Кружики I, Городище та ін.). Водночас, з-поміж пам'яток цієї частини Верхнього Подністер'я дещо краще вивчене городище у Ступниці, а також пам'ятки оборонного будівництва в гірській частині волості (Спас, Тершів, Стрілки, Розлуч, Грозьова, Тур'є, Волошинове).

Городище в Ступниці розташоване на високому мисоподібному підвищенні правого берега р. Бистриці, правої притоки Дністра. На стрілці мису локалізовано дитинець округлої в плані форми (розміри 170×180 м), який з північного, західного та південного боків захищений стрімкими схилами, а з напільної, східної, сторони — оборонним рубежем. Останній репрезентують земляний вал висотою 4–9 м і шириною підніжжя 15–31 м та рів глибиною 1 м та віддаллю між берегами 2–10 м. Зі сходу до дитинця прилягав посад, оточений з південно-східного боку валом та ровом; аналогічні укріплення збереглися і з його південно-західної сторони. Загальна площа території, охопленої укріпленнями, становить близько 20 га³⁵. Городище має досить вузькі часові рамки — друга половина/кінець X ст. – кінець XI ст.³⁶, хоча припускається його функціонування ще в XII–XIII ст.³⁷ Хорошим хронологічним індикатором Ступниці в княжу добу є свинцева печатка-булла діаметром 30–31 мм, випадково виявлена в 1895 р., яка, можливо, походить з теренів самого городища. На ній з одного боку зображено чоловіче погруддя в короні, царському одязі та з хрестом біля правого плеча, а з іншого — напис грецькою мовою „Господи, поможи рабу Твоєму Костянтиніві”. На думку Михайла Грушевського, який уперше опублікував цю знахідку, вона належала візантійському імператорові Костянтину VIII (1025–1028)³⁸. Варто погодитися з думкою Богдана Барвінського про те, що зображена постать мала б символізувати св. Костянтина Великого, патрона власника цієї печатки³⁹. Натомість, особа власника цієї знахідки викликала певні дискусії серед дослідників. До прикладу, Ярослав Пастернак вважав, що ним радше міг бути київський митрополит Костянтин (1156–1158)⁴⁰, а Дмитрій Ліхачов пов'язував такий варіант печаток з Мстиславом-Костянтином Володимировичем, тмутараканським та чернігівським князем⁴¹. Проте, з огляду на територіальний контекст цієї знахідки, вірогіднішою виглядає думка Валентина Яніна, який пов'язував ступницьку печатку

³⁵ В.І. Шишак, *Звіт про підсумки археологічних досліджень в 1992 р. загону № 2 в с. Ступниця Дрогобицького району та с. Дроговиж Миколаївського району Львівської області*, в: *Науковий архів Інституту археології НАН України*, Львів 1993, од. зб. 199/1992, с. 1–4.

³⁶ П.А. Раппопорт, М.В. Малевская, *Обследование городищ Прикарпатья и Закарпатья на территории Советского Союза (итоги работ 1962 года)*, „Acta Archaeologica Carpathica”, т. 5, 1963, nr 1–2, s. 65.

³⁷ В.І. Шишак, *Звіт про підсумки археологічних досліджень в 1992 р.*, с. 3–4; P.N. Kotowicz, A. Orłowska-Synus, *Ceramika z przedwojennych badań na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Stupnicy ze zbiorów Muzeum Historycznego w Sanoku*, в: *Фортеця: збірник заповідника “Густань”*, Львів 2012, кн. 2, с. 390–403.

³⁸ М. Грушевський, *Печатка з Ступниці під Самбором*, в: „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”, т. 31–32, 1899, с. 1–4.

³⁹ Б. Барвінський, *Українські сфрагістичні пам'ятки XII—XIV століть*, в: „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”, т. 230, 1996, с. 243.

⁴⁰ Я. Пастернак, *Бойківщина в глибині віків*, в: *Бойківщина. Монографічний збірник матеріалів про Бойківщину з географії, історії, етнографії і побуту*, ред. М. Утриско, Філадельфія–Нью-Йорк 1980, с. 15.

⁴¹ Д. Ліхачев, *Матеріали для історії візантійської і руської сфрагістики*, в: *Труды музея палеографии*, вып. 1, Ленинград 1928, с. 157–158; вып. 2, с. 276–277.

з Ігорем-Костянтином Ярославичем⁴², волинським (1054–1057) та смоленським (1057–1060) князем⁴³. Серед керамічного матеріалу зі Ступницького городища варто виокремити п'ятнадцять денець горщиків з клеймами (більшість — хресто-подібні знаки, в кількох випадках розташовані в колі чи прямокутнику), які були поширені впродовж X–XII ст.⁴⁴ Під час археологічних розвідок 2012 р., проведених авторами на Ступницькому городищі, на його дитинці виявлено S-подібний зооморфний бронзовий гак — елемент поясного набору (X–XIII ст.), який має аналогії й на інших пам'ятках Русі (наприклад, Новгород, Заславль під Мінськом, Пекарі на Середньому Подніпров'ї⁴⁵), але переважно характерний для старожитностей балтського і прибалтійсько-фінського кола⁴⁶.

Наприкінці XIV ст. Ступниця стала осідком волоського воєводи Джурджа, якому Владислав Опольський у 1377 р. надав села Новошичі та Ступницю „in districtu Sambrogensi”⁴⁷. На значний суспільно-політичний статус Джурджа зі Ступниці вказує акт 1392 р., коли він, поряд з Яном із Тарнова, Гербуртом із Мельштина, Васьком Бибельським та іншими, засвідчив угоду Спитка з Мельштина та Сенька Дяка⁴⁸. У 1414 р. згадуються сини Джурджа зі Ступниці — Іван і Климент, у яких Владислав II Ягайло відібрав солтиський млин і взамін надав цим шляхтичам монастир Городище⁴⁹.

Безперечно, однією з центральних пам'яток Самбірської волості є археологічний комплекс у Спасі і Тершові. Городище в Спасі розташоване в урочищі Замкова Гора (Замчище, Княжа Гора), на пагорбі зі стрімкими ескарпованими схилами, оточеному долинами р. Дністер і його лівих приток. Майданчик городища підтрикутної в плані форми, розмірами 75×55 м, захищений з північного боку валом. На городищі виявлено керамічний матеріал XII–XVII ст., а також рештки кам'яних споруд пізньосередньовічного замку. Забудова, очевидно, була зосереджена по внутрішньому периметру валу, на майданчику городища також зафіксовані чотири ями різних розмірів. Спаський монастир знаходився на невисокому мисоподібному підвищенні у центрі сучасного села; на його території досліджено фрагмент кам'яної стіни XIV–XV ст. та нижню частину кам'яної оборонної вежі-донжону

⁴² В.А. Янин, *Актовые печати Древней Руси X–XV ст.*, т. 1, Москва 1970, с. 32–33, 172. Єдиний, наразі відомий, аналогічний екземпляр, який також належить згаданому князю, походить з Києва.

⁴³ Л. Войтович, *Княжа доба на Русі. Портрети еліти*, Біла Церква 2008, с. 322.

⁴⁴ В. Кобільник, *Знаки на днах посудин княжої доби зі Ступниці пов. Самбір*, „Літопис Бойківщини”, 1936, ч. 8, с. 1–11, табл. А–Г; В.Д. Гупало, *Гончарные клейма Прикарпатья и Западной Волины (опыт систематизации)*, „Советская археология”, 1985, № 3, с. 236, рис. 1–4, 7, табл. 1.

⁴⁵ *Археологическое наследие Беларуси*, ред. А.А. Коваленя, О.Н. Левко, Минск 2012, с. 97; *Skarby wieków średnich. Państwowe Muzeum Archeologiczne: katalog wystawy*, ред. В. Brzeziński, Warszawa 2007, s. 164, nota 329.

⁴⁶ М.В. Седова, *Ювелирные изделия древнего Новгорода (X–XV вв.)*, Москва 1981, с. 152, рис. 59, 9.

⁴⁷ М. Грушевський, *Матеріали до історії суспільно-політичних*, с. 5–6.

⁴⁸ О. Купчинський, *Акты та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти*, Львів 2004, № 16, с. 797–801.

⁴⁹ *Zbiór dokumentów małopolskich*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, cz. 6, Warszawa 1974, nr 1784. Очевидно цей монастир знаходився саме на території дитинця Ступницького городища, розташованого в урочищі Монастирище.

(розмірами 8,8×8,7 м), датовану кінцем XIII – першою половиною XIV ст. До Спаського оборонного комплексу, безперечно, належали ще й об'єкти, які мали б знаходитися в урочищах Городний, Вежа і Сторожня.

На протилежному від Спаського городища березі потоку Лінина знаходилося Тершівське городище, захищене з напільного (північного) боку оборонним валом. Стратегічне значення городища полягало у його розташуванні на роздоріжжі шляхів: одного, що вів зі Самбора до Спаса й перевалів, і другого, який пролягав до Лаврівського монастиря і городища (монастирища?) у Волошиновому. До оборонної системи гірської частини Самбірської волості входили також городища Стрілки, Розлуч, Тур'є і Грозьова, розташовані на карпатських шляхах, що вели до перевалів, а також з'єднували долину верхнього Дністра з верхів'ями Сяну і Стрия⁵⁰.

Наразі територія ранньосередньовічної Самбірської волості найкраще представлена кількістю неукріплених селищ княжої доби, щоправда жодне з них не вивчалось шляхом повномасштабних археологічних розкопок⁵¹. Окрім того, на городищі у Смільниці, північному форпості (Старого) Самбора, виявлено два збережені та одне зруйноване поховання, датовані XI ст. У підплитовому захороненні дорослої людини голова похованого лежала на кам'яній плиті. У другому, жіночому, похованні виявлені дрібні прикраси й уламки „давньоруської” кераміки⁵².

Дрогобицький повіт („*districtibus Drohobicensi*”) вперше згаданий в акті розмежування між Перемишльською та Галицькою (Львівською) римо-католицькими єпархіями (1398 р.)⁵³. Пізньосередньовічні джерела дають змогу доволі точно реконструювати його кордони: на заході повіт межував із Самбірським, на сході та півдні — зі Стрийським, на північному сході — з Жидачівським повітами (рис. 1)⁵⁴. Центр повіту — Дрогобич — уперше згаданий у джерелах 1370–1380-х рр., у тому числі в *Списку городів руських дальніх і ближніх* під назвою Другабець (Дрогобець)⁵⁵. Поряд з Дрогобичем названі такі міста як Львів, Галич, Холм, Перемишль, Самбір, Жидачів, що вказує на існування тут уже досить значного міського осередку. На території сучасного міста жодні укріплення княжих часів не збереглися, тому проблема локалізації княжого Дрогобича залишається відкритою. З літератури відомо про городище на межі Дрогобича й Дерезичів, повністю зруйноване в середині 1950-х рр. Крім того існують непевні відомості про наявність укріплень навколо

⁵⁰ М.Ф. Рожко, *Оборонні укріплення Прикарпаття і Карпат*, с. 169–182; його ж, *Карпатські шляхи та їх оборона*, с. 96–97; Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 92, 107, 112, 117, 120.

⁵¹ В. Конопля, З. Кутельмах, *Нові поселення княжої доби Старосамбірщини*, в: *Бойківщина: історія та сучасність*, Львів 1996, с. 17–18; Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 91–124.

⁵² І.К. Свешніков, *Поховання XI ст. н. е. в Смільниці коло Старого Самбора*, в: *Археологічні пам'ятки УРСР*, т. 1, Київ 1949, с. 86–90.

⁵³ *AGZ*, т. 7, nr 21, s. 41.

⁵⁴ P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa ruskiego*, s. 316.

⁵⁵ Про початки Дрогобича детальніше див.: Л. Тимошенко, *Найдавніший Дрогобич у світлі писемних згадок, легенд, топонімії, артефактів*, в: *Фортеця: збірник заповідника “Тустань”*, кн. 2, с. 158–170.

Вознесенського костелу, які нібито були збудовані на місці фортеці княжих часів⁵⁶. Припускаємо також, що городище могло знаходитися на місці старостинського замку, відомого з початку XVI ст.

Більшість городищ, розташованих у межах Дрогобицької волості, були невеликими за площею, укріпленими однією (Кавське II, Стебник, Модричі I, Лопушна, рідше двома — трьома (Кавське I, Голобутів, Більче) оборонними лініями. Центральний майданчик (110×180 м) городища Голобутів оточений трьома дугоподібними валами висотою 1,5–2 м, розташованими на відстані 20–60 м один від одного. На думку дослідників пам'ятки, її планувальна структура дає підстави датувати городище IX – початком XI ст.⁵⁷. Городище X – початку XI ст. Кавське I (урочище Бич) оточене двома концентричними валами висотою 1,65 м з численними „розривами”. Під час розкопок 1956 р. встановлено, що вал насипано з однорідної жовтої глини, а на майданчику городища виявлено рештки наземної споруди, обвуглені дерев'яні плахи, перепалену глину, фрагменти посуду, залізні ніж, ковадельце, шлаки⁵⁸.

Дещо відмінну планувальну структуру мало городище Більче (урочища Городище, Запуст, За Валом). Центральний майданчик, розмірами 34×40 м, розташований на висоті 18 м над рівнем долини р. Нежухівки, був оточений з трьох боків валом висотою 0,6–0,8 м і ровом глибиною 10–12 м та відстанню між берегами 10–25 м. За 300 м на південь від дитинця проходив ще один вал висотою 1,1–1,3 м з ровом глибиною до 5 м, який, очевидно, захищав посад городища. Керамічний матеріал, виявлений на дитинці, належав до XII–XIII ст., а з посаду — до ширшого хронологічного діапазону (IX–XIII ст.). На думку О. Корчинського, на рубежі X–XI ст. зовнішня лінія укріплень городища в Більчому припинила функціонування і надалі використовувалися тільки оборонні рубежі дитинця⁵⁹.

Серед пам'яток, укріплених однією лінією оборони, за ступенем вивчення виділяються городища Стебник та Модричі I. Мисове городище Стебник (урочище Старий Бич, Ринок, Метище), розмірами 80×140 м, захищене з напільного боку валом висотою до 2,5 м, з інших боків вал мав висоту близько 1 м. Його основа зведена з темно-жовтих суглинків; у насипі, як і в культурному шарі площадки

⁵⁶ О.Я. Мацюк, *Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки*, Львів 2005, с. 64–72.

⁵⁷ В. Конопля, С. Стельмахович, Ю. Стельмахович, *Археологічні обстеження у верхів'ї р. Уличанки, в: Бойківщина: історія і сучасність*, с. 19.

⁵⁸ К.В. Бернякович, *Роботи Прикарпатської археологічної експедиції у 1956–1957 рр.*, в: *Археологічні роботи музею у 1952–1957 рр. Львівський державний історичний музей*, Львів 1959, с. 33–34; В.И. Козак, А.А. Ратич, *Разведка в районе Дрогобыча*, в: *Археологические открытия 1974 года*, Москва 1975, с. 294; О. Korczyński, *Ośrodki kultury pogańskiego dawnych Słowian w dorzeczu górnego Dniestru (element do studium na pograniczu)*, „Rocznik Przemyski”, t. 36, 2000, s. 70–71. К. Бернякович датував пам'ятку XI–XIII ст., а О. Корчинський — X – початком XI ст.

⁵⁹ О. Корчинський, *До питання про типологію оборонних укріплень городищ Верхнього Подністрів'я VIII – початку XIV ст.*, в: *Фортеця: збірник заповідника „Тустань”*, кн. 1, Львів 2009, с. 246; Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 87.

городища, виявлено прошарки й окремі шматки деревного вугілля та перепаленої глини, що дає підстави припускати загибель городища в результаті пожежі⁶⁰.

Городище Модричі I розташоване на краю одного з мисоподібних відгалужень гори Тептюж при злитті р. Вишниці і р. Тисмениці. Майданчик городища овальної в плані форми, розмірами 44×63 м, з напільного боку захищений валом, висота якого від дна рову сягає 4 м. Найімовірніше, площадка городища не була забудована, оскільки культурний шар на більшості її території не виявлений. Тільки неподалік внутрішнього підніжжя центральної ділянки валу розчищено вимощений необробленим камінням майданчик (площею 9 м²), функціональне призначення якого не встановлено, оскільки його не супроводжували жодні інші конструктивні деталі. Понад краєм майданчика городища, над схилом, простежені скупчення перепаленої глини, які, очевидно, походять від обмазаних глиною дерев'яних укріплень. Городище загинуло в результаті пожежі, на що вказує насичена шматками перепаленої глини поверхня внутрішнього схилу валу. Оборонний вал був розкопаний на двох ділянках — у його західній і центральній частинах. Зовнішня частина валу насипана зі світлого суглинку, а під насипом його внутрішнього схилу, на рівні давньої денної поверхні, простежено тонкий вуглистий прошарок, у якому часто трапляються обвуглені плахи і невеликі колоди. Цей прошарок зверху перекритий потужним (до 1 м) шаром перепаленої до червоного кольору глини, часто зі шматками печини з відбитками дерев'яних конструкцій. Окрім того, у західній частині валу, ближче до осі гребеня валу і паралельно до неї, виявлено фрагмент дерев'яної конструкції висотою 0,8 м у вигляді обвуглених колод діаметром 0,1–0,25 м, які лежали одна поверх іншої. Колоди були розташовані на своєрідному „фундаменті” — в'язках хмизу, покладених каскадом до напільного боку валу⁶¹. Під час досліджень 2012 р. під завалом каміння біля внутрішнього підніжжя центральної ділянки валу було виявлено великі фрагменти двох орнаментованих горщиків, які дають підстави датувати час існування городища першою половиною XII ст.

На території Дрогобиччини знаходиться ще кілька городищ, які відомі тільки за результатами розвідок з шурфуванням (Лопушна I)⁶², за матеріалами топоніміки (Раделичі I, Городище II) чи короткими повідомленнями-описами у науковій чи науково-популярній літературі (Борислав-Мражниця, Кавське II, Довге, Трускавець)⁶³.

⁶⁰ В.И. Козак, А.А. Ратич, *Разведка в районе Дрогобыча*, с. 294; В. Шишак, В. Ляска, *Городище Стебник у передгір'ї Карпат*, „Дрогобицький краєзнавчий збірник”, вип. 14–15, 2011, с. 29–36. В літературі це городище іноді має прив'язку до с. Доброгостів (див.: Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 92–93).

⁶¹ Р. Миська, *Археологічні дослідження середньовічного городища Модричі I у передгір'ї Карпат*, „Дрогобицький краєзнавчий збірник”, вип. 14–15, 2011, с. 19–28.

⁶² П.А. Раппопорт, М.В. Малевская, *Обследование городищ Прикарпатья и Закарпатья*, с. 67–68; В. Пуздерко, *Топографія і характер оборонних укріплень городищ IX–XIV ст. на Прикарпатті та в Карпатах*, в: *Бойківщина: історія та сучасність*, с. 80–81; Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 101, 102, 125.

⁶³ Бібліографію див.: Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 89, 94, 96, 101, 104, 105.

Найімовірніше, формування Дрогобицької волості було тісно пов'язане з адмініструванням території солеварних промислів, сконцентрованих у найближчих околицях Дрогобича. Окрім того, саме у верхів'ях Тисмениці перетиналися кілька важливих шляхів, зокрема з Жидачева (Зудеча), Стрия і Самбора, а також Тустані. Як показує картографування городищ, більшість із них розташовані саме на цих транспортних артеріях, серед яких виразно простежується шлях, на якому розташовані городища Урич (Тустань), Борислав (Мражниця), Модричі I (Тептюж), Дерезичі, Дрогобич.

Стрийський повіт („*districtibus Strigensi*”) уперше згаданий у джерелах під 1385 р.⁶⁴ Повіт розташований у басейні середньої течії р. Стрия, межуючи на південному заході (в горах) із Самбірським, на північному заході — з Дрогобицьким, на сході — з Жидачівським повітами (рис. 1)⁶⁵. На місці городища княжого Стрия очевидно було побудовано пізньосередньовічний замок, відомий своїми потужними фортифікаціями⁶⁶. Безперечно, укріплення княжої доби були перебудовані чи зруйновані, а дослідження археологів можуть тільки підтвердити чи спростувати наявність тут культурного шару доби Русі. Значення Стрия як волосного (повітового) центру очевидно пов'язане з його локалізацією — на шляху з карпатських перевалів долиною р. Стрий до Жидачева з одного боку, і на шляху, що з'єднував дрогобицький і долинський соленосні райони, а далі йшов до Галича. Незважаючи на розташування волості на важливих шляхах, на її передгірській території відоме тільки одне середньовічне городище в Нежухові, але відсутність ширшої інформації про нього⁶⁷ дає підстави нам віднести його до гіпотетичних.

Натомість у гірській частині волості знаходилися два яскраві комплекси пам'яток — наскельна фортеця Тустань (Урич) і група городищ біля Верхнього і Нижнього Синьовидного. На Тустані, що складається з центрального ядра в урочищі Камінь і сторожових укріплень в урочищах Мала Скеля і Острий Камінь, виявлено сліди дерев'яної оборонно-житлової забудови у вигляді пазів і врубів. На їх основі М. Рожко запропонував реконструкцію просторової моделі пам'ятки з п'ятьма будівельними періодами IX–XIII ст., хоча оборонне значення цей пункт зберігав аж до XVI ст.⁶⁸.

Мисове городище XII–XIV ст., частково зруйноване під час будівництва пізньосередньовічного замку, знаходилося у Нижньому Синьовидному, а у Верхньому Синьовидному дослідники локалізують одразу три городища. Одне з них, в урочищі Городище-Окіп, знаходиться на високому мисі при злитті Стрия і Опору й захищене зі сходу та півдня валами висотою 1–2 м. Городище в урочищі Голий Горб з валами

⁶⁴ L. Ehrlich, *Starostwa w Halickiem*, s. 34–35.

⁶⁵ P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa ruskiego*, s. 316; *Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej. Epoka przelomu z wieku XVI-go na XVII-sty.*, oprac. i wyd. A. Jabłonowski, Dział 2: *Ziemie Ruskie Rzeczypospolitej*, Warszawa–Wiedeń 1899–1904, s. 2–3.

⁶⁶ О.Я. Мацюк, *Замки і фортеці Західної України*, с. 71–72.

⁶⁷ R. Liwoch, *Stan badań nad grodziskami wczesnośredniowiecznymi*, s. 255.

⁶⁸ М.Ф. Рожко, *Тустань — давньоруська наскельна фортеця*, Київ 1996.

висотою 6–8 м значно пошкоджене окопами і кар'єром. І якщо ці два укріплені пункти внаслідок пошкоджень чи відсутності культурного шару є певною мірою гіпотетичними, то городище XI–XIV ст. в урочищі Золота Гора досить певно пов'язують з монастирем Пресвятої Богородиці, згаданим під 1240 р. Городище з напільного боку захищене двома оборонними лініями, а з інших боків — ескарпованими схилами. На домінуючій висоті мису збереглися укріплення пізньосередньовічного замчища. У 1973 р. на території городища О. Ратич розкопав рештки заглибленої споруди стовпової конструкції з розвалом печі, яку датував XI ст.⁶⁹

Жидачів — літописний Удеч, вперше згадується в літописі під 1164 р., коли під час повені “потопи члвкъ боле . т̄ . иже блху пошли . съ солью из Удеча”⁷⁰. У 1375 р. місто вже було центром повіту („in districtu nostro Zudaczouïensi”), який охоплював басейн Свічі і нижньої течії Стрия (рис. 1)⁷¹. Варто відзначити особливе становище Жидачівського повіту, який у 1401 чи 1403 р. був наданий як князівство Свидригайлові Ольгердовичу. На думку Леонтія Войтовича, Свидригайло отримав території, які поляки опанували після 1390 р., поступово витісняючи угорські залоги з території Підгір'я⁷². Ці обставини, а також існування окремого Жидачівського князівства до 1442 р., очевидно й визначили перехід цієї території до складу Львівської землі за новим адміністративним устроєм Руського воєводства.

Археологічний комплекс середньовічного Жидачева (Удеча, Зудеча) складають два городища (урочища Замок, Базіївка), відкриті поселення та ґрунтовий некрополь у північній частині міста. Городища знаходяться на двох мисоподібних виступах над р. Стрий, за 5 км від її впадіння у Дністер. Між цими городищами розташоване урочище Кораблище, яке, ймовірно, вказує на існування тут міської гавані, адже досить повноводні й тихоплинні у цьому районі Дністер і нижня течія Стрия давали можливість використовувати ці водні артерії для транспортних цілей.

Велике городище в урочищі Базіївка мало розміри 850×730 м, тут збереглися рештки зовнішнього валу висотою до 5 м та кількох знівельованих валів, які додатково захищали фортецю; у західній частині простежено овальний у плані майданчик (60×90 м), який інтерпретовано як залишки дитинця. На території городища виявлено два заглиблені житла з печами-кам'янками, розміром 3,8×3,8 м і глибиною 0,6–0,8 м, датовані IX–X ст. На відстані 150 м на схід від городища місцеві мешканці під час будівельних і господарських робіт іноді викопували безінвентарні

⁶⁹ А.А. Ратич, *Разведки по р. Опор, Археологические открытия 1973 года*, Москва 1974, с. 333; М. Рожко, *Оборонне будівництво Бойківщини в княжі часи*, в: *Бойківщина: історія та сучасність*, с. 86–87; О. Корчинський, Т. Литвин, О. Осаульчук, *Дослідження городищ у Верхньому Синьовидному на Львівщині*, в: *Археологічні дослідження на Львівщині у 1995 р.*, Львів 1996, с. 39–40; А.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 89–90.

⁷⁰ *Ипатьевская летопись*, стб. 524.

⁷¹ *AGZ*, t. 5, 1875, nr 10, s. 12–13; P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa ruskiego*, s. 320; *Atlas historyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, s. 2–3.

⁷² Детальніше див.: Л.В. Войтович, *Жидачівське князівство (1393–1442 рр.)*, в: Л.В. Войтович, *Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст.*, Львів 1996, с. 116–117.

поховання, орієнтовані головами на захід, що свідчить про існування у цьому місці ґрунтового могильника. На пам'ятці зібраний археологічний матеріал (фрагменти посуду, предмети побуту, знаряддя праці, зброя, спорядження вершника і коня) середини IX – кінця XIV ст.

Городище в урочищі Замок (розмірами 110×360 м) сильно зруйноване під час будівництва пізньосередньовічного замку. У культурному шарі городища виявлено численний керамічний матеріал XII–XIII та XIV–XVII ст., що й визначає хронологію пам'ятки⁷³.

Очевидно охоронну функцію на шляху з Жидачева до Стрия відіграло городище XII–XIV ст. у Турадах (урочище Замок). Майданчик городища (розмірами 65×300 м) розташований на пагорбі-останці висотою 10 м над місцевістю, стрімкі схили якого додатково ескарповані й захищені ровом⁷⁴. До IX–XI ст. О. Корчинський відносить городище Корчівка, розташоване на березі р. Свічі, у підгірській частині середньовічного Жидачівського повіту. З двох боків майданчик (розмірами 200×560 м) захищений валом, що зберігся на висоту до 2,3 м, в культурному шарі виявлено фрагменти ліпного і кружального посуду, відходи залізоплавильного виробництва⁷⁵.

Унікальний комплекс становлять п'ять городищ, розташованих на ділянці протяжністю до 7 км над правим берегом Дністра, на межі середньовічних Жидачівського і Галицького повітів, біля села Которини. Городища різні за площею і укріплені різною кількістю оборонних ліній, що склалися з валів, ровів, ескарпованих схилів і терас (Которини I, IV — однією лінією, площа 0,34 га і 2,9 га відповідно, Которини II — трьома, площа 17 га, Которини III — чотирма, площа 17,6 га, Которини V — десятьма, площа 30 га). Висота валів сягає 5,6 м; як на валах, так і на укріплених майданчиках виявлені численні „западни” і підвищення-майданчики, інтерпретовані як рештки заглиблених та наземних об'єктів житлово-господарського та оборонного призначення. За „дуже фрагментованими уламками глиняного ранньосередньовічного посуду” автор досліджень попередньо датує городища IX — початком XI ст. і пов'язує їх з карпатськими хорватами⁷⁶. Безперечно, без ширших досліджень як укріплень, так і майданчиків цих городищ таке датування й інтерпретація залишатимуться дискусійними, як і проблема синхронності всіх елементів згаданого археологічного комплексу, адже на пам'ятках виявлені ще й матеріали доби енеоліту, ранньозалізного віку та пізнього середньовіччя. Відзначимо тільки, що городище Которини I, захищене тільки оборонним ровом, можна з певністю пов'язати тільки із замчищем XIV–XV ст., а городища Которини IV, V,

⁷³ О. Корчинський, *Зудеч (короткий підсумок археологічних досліджень)*, „Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині”, вип. 11, 2007, с. 264–280.

⁷⁴ О. Осаульчук, *Розвідки в околицях літописного Зудеча*, в: *Населення Бойківщини в контексті загальнокарпатського етнокультурного розвитку*, Львів–Самбір 1995, с. 71.

⁷⁵ О.М. Корчинский, *Исследования древнерусских городищ на Львовщине*, в: *Археологические открытия 1984 года*, Москва 1986, с. 251.

⁷⁶ О. Корчинський, *Середньовічні городища на околицях сіл Которини, Старе Село, Цвітова*, „Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині”, вип. 13, 2009, с. 234–254.

розташовані в урочищі Монастир над Монастирським потоком, очевидно мають відношення ще й до чернечої обителі, яка, зрештою, могла бути влаштована й на місці більш ранніх укріплень⁷⁷.

Безперечно, значення Жидачева (Зудеча) у княжу добу визначалося його вигідним географічним положенням. До цього града вели шляхи з Дрогобицького соленосного району, а понад р. Стрий — від карпатських перевалів. Окрім того через р. Свічу Жидачів був зв'язаний з долинськими солеварнями і шляхом на Вишківський перевал. Можливо, значення Зудеча (Удеча) саме як перевалочного пункту у транспортуванні солі з Підгір'я й відображено у згаданій вище літописній статті.

Аналізуючи пам'ятки Верхньодністерського Підгір'я не можна оминати увагою городища, розташовані вже в басейні Сяну (пізньосередньовічний Перемишльський повіт), але в безпосередній близькості до описуваної території, між Старим Самбором і Перемишлем. Тут, у підгірській смузі протяжністю близько 20 км, розташовані аж вісім городищ (Посада Новоміська, Городисько, Библо, Новосілки Дидинські, Нові Сади, Германовичі, Вітошинці, Аксманичі)⁷⁸ (рис. 1). Найпевніше, вони були пов'язані зі шляхом з Ужоцького перевалу і Самбірського-Стрийського Підгір'я до столяного града землі, а також із місцевими солеварнями, розташованими вузькою смугою від Старої Солі до Перемишля. З названих городищ зосередимо увагу тільки на укріплених осередках у Библо і Городиську, які на певному етапі свого розвитку були тісно пов'язані між собою.

Городище Библо еліпсоподібне у плані, розмірами 40×50 м, залишки валу збереглися з південного боку, товщина культурного шару на укріпленому майданчику сягає 0,8–1,7 м. Пам'ятка цікава ще й тим, що її початки сягають XII–XIII ст., а життя на городищі тривало до XV ст.⁷⁹, коли воно занепало після заснування неподалік Нового Міста (Бибельського). Важливість пам'ятки полягає в тому, що це одне з небагатьох городищ, яке дає змогу безперервно простежити розвиток матеріальної культури місцевого населення від княжої доби до пізнього середньовіччя в межах одного археологічного комплексу. Окрім того достеменно відомо, що це городище було осідком руського боярського роду Бибельських, які відігравали помітну політичну роль у Галичині ще в другій половині XIV – на початку XV ст.⁸⁰. Це, своєю чергою, дасть змогу в майбутньому здійснювати археологічне дослідження однієї з найменш вивчених в Україні категорій пам'яток — пізньосередньовічних шляхетських дворів-замків.

⁷⁷ З пізньосередньовічних джерел монастир відомий у сусідньому селі Монастирець (згаданий під 1448 р.). Можливо, йдеться саме про осідок монахів на городищах Которини IV або V.

⁷⁸ І. Михальчишин, *Список пам'яток стародавньої історії Львівської області*, Львів 1993, с. 47–49; J. Kotlarczyk, *Nieznane grodzisko na progu Karpat w Witoszyńcach pod Przemyślem*, w: *Polonia Minor Medii Aevi*, red. Z. Woźniak, J. Gancarski, Kraków–Krosno 2003, s. 357–368.

⁷⁹ Р.М. Чайка, Н.А. Пелещин, *Работы Львовского университета*, в: *Археологические открытия 1986 года*, Москва 1988, с. 345–346.

⁸⁰ С.С. Пашин, *Перемишльська шляхта другої половини XIV – початку XVI століття. Історико-генеалогічне дослідження*, Тюмень 2001, с. 10–13.

У Городиську, розташованому на відстані 4 км на південний захід від Библа, у XIV–XV ст. існував монастир, у якому була родинна усипальниця Бибельських, де „положены мощи сихъ Князей Бибельскихъ [...] Князь Прокопіна, Князь Андрей, сынъ его, Князь Сенко, сынъ Князя Андрея, Князь Костко, сынъ Князя Сенка, Стольника Бибельского”⁸¹. У 1446 р. Яцко Бибельський придбав „село Підгородище з монастирем на Городищі” у князя Івана Несвіцького і його дружини Ярохни (Бибельської)⁸². Монастир знаходився на ранньосередньовічному городищі округлої у плані форми, майданчик якого має діаметр 52 м і захищений з напільного боку валом висотою до 9 м від дна рову. У східній частині площадки городища розташоване конусоподібне підвищення висотою близько 5 м і розмірами 25×28 м, яке, на думку М. Рожко, було основою вежі-донжона. Більшість керамічного матеріалу датована другою половиною XIII – початком XIV ст., хоча трапляється кераміка X–XII і XIV–XV ст.⁸³.

У контексті характеристики регіону в княжу добу окрему увагу треба приділити й іншим монастирям, зважаючи на значну їх кількість, згадану в пізньосередньовічних джерелах. З XIV – першої половини XV ст. монастирі відомі в Бориславі (1387 р.), Стебнику (1409 р.) Дрогобицького повіту, Крехові та Монастирці (1448 р.) Жидачівського повіту, Созані (1392 р.), Лаврові, Спасі, Смільниці (1407 р.), Терло (1415 р.), Тершові (1424 р.), Черхаві (1402 р.) Самбірського повіту, Вовні (1399 р.), Монастирці (1438 р.), Лисятичах (1443 р.) Стрийського повіту⁸⁴ (рис. 1).

Безперечно, механічно переносити час виникнення згаданих монастирів на княжі часи є не до кінця виправданим. Однак про високу ймовірність такого датування свідчить те, що монастирі у Лаврові, Спасі, Созані й Терло намагалися підтвердити свої права на маєтності фальсифікатами грамот князя Льва, тим самим підкреслюючи тяглість своєї традиції з княжої доби.

Хочемо звернути увагу на ще один цікавий факт у локалізації згаданих пізньосередньовічних монастирів. Половина з названих вище чернечих обителей пов’язана з населеними пунктами, у яких відомі середньовічні городища, а деякі з них можна досить певно зв’язати з самими укріпленими пам’ятками — це оборонні монастирі у Спасі, Созані та Смільниці; можливо з городищем пов’язаний також монастир у Тершові⁸⁵. На думку І. Крип’якевича, монастир Стебник знаходився десь неподалік р. Солониця, між Стебником і Нижніми Гаями⁸⁶, що власне, відповідає локалізації

⁸¹ *Причинки до історії роду Бибельських, зібрані архиєпискупом львівським Яном Прохніцким*, до друку прилад. М. Грушевський, в: „Записки Наукового Товариства ім. Шевченка”, т. 48, 1902, с. 10.

⁸² С.С. Пашин, *Перемышльская шляхта*, с. 12.

⁸³ М. Рожко, *Звіт розвідкового загону про дослідження пам’яток Карпатської лінії оборони на території Самбірського і Старосамбірського районів Львівської області*, в: *Науковий архів Інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України*, ч. 2, Львів 1987, с. 7; Р.М. Чайка, Н.А. Пелешин, *Работы Львовского университета*, с. 345–346.

⁸⁴ І. Крип’якевич, *Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу*, в: *Записки ЧСВВ*, т. 2, Жовква 1926, вип. 1–2, с. 70–105.

⁸⁵ Як зазначив М. Рожко, більшість монастирів княжої доби були оборонними (див.: М.Ф. Рожко, *Оборонні укріплення Прикарпаття і Карпат*, с. 172).

⁸⁶ І. Крип’якевич, *Середньовічні монастирі в Галичині*, с. 76.

Стебницького городища. Вважаємо, що з городищем, яке в літературі має прив'язку до с. Лопушна⁸⁷, можна пов'язувати Черхавський монастир. Зазначимо, що в джерелах монастирі згадані в навколишніх з Лопушною селах Черхава, Підмонастирок і Уріж⁸⁸, крім того на захід від села знаходиться населений пункт Монастирець, з яким І. Крип'якевич і пов'язує Черхавський монастир. Найімовірніше, у всіх згаданих випадках йдеться про один і той самий монастир, розташований на горі Ратай і відомий як Лопушнянське городище. Одним із найдавніших відомих монастирів у регіоні є Бориславський, вперше згаданий у грамоті королеви Ядвіги (1387 р.), яка надала село Тустановичі й монастир Борислав Ананію і Юрію Добриславичам⁸⁹. Не виключено, що цей монастир знаходився на території городища в Бориславі (Мражниці)⁹⁰. Також зазначимо, що з Трускавця і Рудників, де є назви урочищ з коренем „монастир-“, відомі знахідки хрестів-енколпіонів княжої доби⁹¹.

Наведений вище матеріал ставить проблему співвідношення відомих на сьогодні середньовічних городищ і розташованих на них монастирів. Адаже постає питання, чи монастирі функціонували на городищах, які вже втратили своє значення як цивільні об'єкти, чи існували паралельно як „сакральна дільниця“ городищ, поступово займаючи весь укріплений терен, чи, можливо, згадані городища є лише укріпленнями самих пізньосередньовічних монастирів і ніяк не пов'язані з княжою добою. Актуальний стан досліджень переважно не дає можливості дати відповіді на ці питання, що ставить на порядок денний потребу подальшого вивчення саме цих пам'яток.

Отже, проведений аналіз археологічних пам'яток Верхньодністерського Підгір'я дає змогу охарактеризувати деякі сторінки історії краю в середньовіччі. Можна з певністю стверджувати, що в першій половині XIV ст. у цьому регіоні існували чотири територіально-адміністративні одиниці — Самбірська, Дрогобицька, Стрийська і Жидачівська волості, які входили до складу Перемишльської землі. Значення Підгір'я у Галицькій Русі було обумовлене розташуванням тут солеварних промислів і зв'язком із карпатськими шляхами, що з'єднували Русь та Угорщину.

Середньовічні пам'ятки Підгір'я відносяться до двох етапів: племінного (до кінця X ст.) та княжого (XI–XIV ст.). На кожному з цих етапів вони характеризувалися певними особливостями планувальної структури укріплень, забудови, соціально-економічних функцій. У зв'язку зі змінами політичної чи економічної ситуації деякі оборонні об'єкти занепадали, інші ж продовжували існувати, інколи змінюючи своє функціональне призначення. Більшість ранньосередньовічних городищ відігравали роль княжих (державних) замків, сторожових фортець, боярських

⁸⁷ Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 101–102.

⁸⁸ *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. 4: *Dokumenty z lat 1211–1400*, Wrocław 1963, nr 1043; І. Крип'якевич, *Середньовічні монастирі в Галичині*, с. 96; Ю.О. Стецик, *Монастирі Дрогобищини (XIV – початок XIX ст.)*, Дрогобич 2000, с. 20, 68. Привертає увагу те, що село Підмонастирок розташоване біля східного підніжжя гори Ратай (Городище), де й знаходиться Лопушнянське городище.

⁸⁹ Ю.О. Стецик, *Монастирі Дрогобищини*, с. 14.

⁹⁰ Л.Г. Мацкевий, В.Й. Козак, *Старожитності Дрогобицького передгір'я*, с. 89.

⁹¹ Там же, с. 108, 109, 120.

дворів чи монастирів. Деякі пізньосередньовічні міста, замки та монастирі були споруджені на городищах княжої доби.

Як показує проаналізований матеріал, Верхньодністерське Підгір'я є регіоном, який потребує подальшого систематичного вивчення. Насамперед, ідеться про уточнення хронології, дослідження внутрішньої забудови, конструктивних особливостей оборонних рубежів городищ, локалізацію деяких укріплених поселень, обстеження території суцільними площами з метою виявлення і вивчення поселенських комплексів та розробки питань розвитку системи заселення регіону в ранньому середньовіччі.

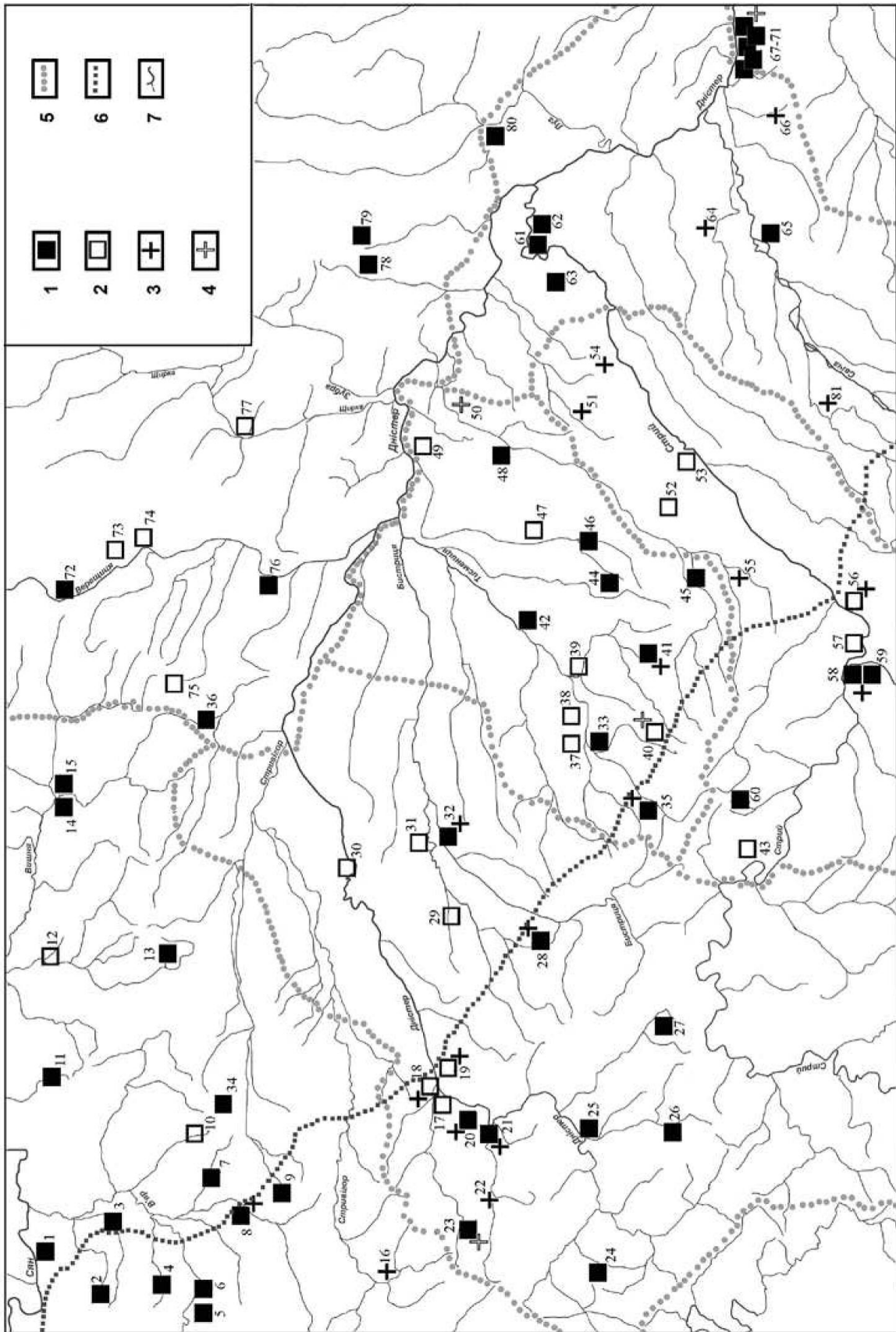


Рис. 1. Городища X–XIV ст. і монастирі XIII – першої половини XV ст. у Верхнь-одністерському Підгір'ї.

Умовні позначення: 1 — городища X–XIV ст.; 2 — гіпотетичні городища; 3 — монастирі XIII – першої половини XV ст.; 4 — гіпотетичні монастирі; 5 — межі повітів (волостей) (за: Р. Daḅkowski, 1939); 6 — північний уступ Карпат; 7 — річки.

Номерами на мапі позначені пам'ятки: 1 — Перемишль; 2 — Вітошинці; 3 — Германовичі; 4 — Аксманичі; 5 — Нові Сади; 6 — Новосілки Дидинські; 7 — Библо; 8 — Городисько; 9 — Посада Новомиська; 10 — Дешичі; 11 — Хатки Балицькі; 12 — Мостиська; 13 — Острожець; 14–15 — Судова Вишня I–II; 16 — Терло; 17 — Старий Самбір; 18 — Смільниця; 19 — Созань; 20 — Тершів; 21 — Спас; 22 — Лаврів; 23 — Волошинове; 24 — Грозьова; 25 — Стрілки; 26 — Розлуч; 27 — Тур'є; 28 — Лопушна; 29 — Вільшаник; 30 — Кружики; 31 — Городище; 32 — Ступниця; 33 — Модричі I (Тептюж); 34 — Чижки; 35 — Борислав (Мражниця); 36 — Вишня; 37 — Дерезичі; 38 — Дрогобич; 39 — Раневичі; 40 — Трускавець; 41 — Стебник; 42 — Солонсько; 43 — Довге; 44 — Верхні Гаї; 45 — Голобутів (Уличне); 46 — Кавське I (Нижні Гаї); 47 — Кавське II; 48 — Більче; 49 — Раделичі; 50 — Рудники; 51 — Вівня; 52 — Нежухів; 53 — Стрий; 54 — Лисятичі; 55 — Монастирець; 56 — Розгірче; 57 — Нижнє Синьовидне; 58–59 — Верхнє Синьовидне; 60 — Урич (Тустань); 61–62 — Жидачів I–II; 63 — Туради; 64 — Крехів; 65 — Корчівка; 66 — Монастирець; 67–71 — Которини I–V; 72 — Городок; 73 — Мавковичі; 74 — Великий Любінь; 75 — Градівка; 76 — Березець; 77 — Щирець; 78 — Стільсько; 79 — Ілів; 80 — Городище; 81 — Задеревач.

Yaroslav Pogoralskyu, Roman Myska, Vitaliy Lyaska, *High-Dnister Pidgirya in the 10–14 centuries.*

On the basis of analysis of the actual state of archaeological researches of High-Dnister Pidgirya the attempt to describe the separate elements of the material culture of its population, the place of the archaeological sights, located on this territory in the context of administrative-territorial organization of the region, system of communication, socio-economic mode of medieval Rus is carried out. It is indicated also on the value of this territory in composition both of the Peremyshl land and Rus on the whole, connected with the salt-mining and situation of the ways to Hungary through the mountain passes of the Carpathians. There were four Rus' volosts (districts) in the probed region — Sambir, Drohobych, Stryj and Zhydachiv. The reconstruction of their limits on the basis of the late-medieval act material enables to bind the sites of the ancient settlement of Overhead Podnisterya with the concrete volosts. Mapping of the sights rotined that the most concentration of the fixed settlements was observed in the Drohobych volost, and also in the mountain part of Sambir volost. Without regard to the far of sites of ancient settlement, a degree of their research is insignificant; among the best studied it is possible to select Solonsko, Stupnycya, Kavske I, Zhydachiv, Modrychi I (Teptyuzh), Stebnyk,

and in the contiguous mountain part — Urych (Tustan), Spas, Verhnye Synyovydne II. These sites of ancient settlement in the middle ages served as pedigree centers, prince (state) castles and watch fortresses, boyar (noble) courts-farmsteads and the monasteries. At the same time here found out the negligible quantity of medieval settlements which are known exceptionally after materials of secret services. Separate attention is deserved by numerous medieval monasteries, known from the writing sources of end 14th — the first half of the 15th item, origin of part, from which it is possible to bind to the Princely Epoch.